

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Oddělení celoživotního vzdělávání

Závěrečná práce

Aby nás škola bavila

Vypracoval: Mgr. Matěj Žák

Vedoucí práce: Mgr. Renata Jandová

České Budějovice 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji závěrečnou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své závěrečné práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Anotace

Tématem předkládané práce je motivace ve školní praxi z pohledu všech účastníků vzdělávacího procesu (žák, učitel, rodič). Teoretická část pojednává o problematice motivace ve vzdělávání jako takové, motivaci žáka a učitele. Zabývá se rovněž otázkou nudy ve školních lavicích a rolí hry ve vzdělávání. Praktická část předkládá reálný obraz ze života jedné třídy prvního stupně základní školy zejména z pohledu motivace všech zúčastněných, ale dotýká se také jiných metod a forem práce směřujících k hlavnímu cíli autora, a tím je, aby nás škola bavila.

Klíčová slova

Motivace, hra, žák, rodič, učitel, nuda, klima třídy.

Abstract

The subject of the presented thesis is motivation in school practice from the point of view of all stakeholders in the educational process (student, teacher, parent). The theoretical part addresses the problem of motivation in education as such, and the motivation of the student and teacher. It also deals with the issue of boredom in school and the role of play in education. The practical part presents realistic picture of a life of one elementary school class, especially from the perspective of motivation of all stakeholders, but it also touches on other methods and forms of work leading to the main goal of the author, which is that school should be fun.

Key words

Motivation, play, student, parent, teacher, boredom, class atmosphere.

Poděkování

Rád bych poděkoval všem, kteří mě inspirovali v mém profesním životě a tím se podíleli na mém růstu a umožnili mi tak zažít vše, o čem jsem v mé práci napsal.

Obsah

Úvod.....	Error! Bookmark not defined.
1 Teoretická část.....	10
1.1 Motivace ve škole.....	10
1.1.1 Vymezení pojmu motivace a její rozdělení.....	10
1.1.2 Motivace v dílech vybraných autorů.....	11
1.1.3 Motivace žáka.....	12
1.1.4 Motivace učitele.....	14
1.2 Nuda ve škole.....	17
1.2.1 Co je to nuda?.....	17
1.2.2 Zdroje nudy ve škole.....	18
1.2.3 Reakce žáka na nudu ve škole.....	20
1.3 Metody a formy práce zahánějící nudu.....	21
1.3.1 Hra ve vzdělávacím procesu.....	21
2 Praktická část – Jak to chodí u mě ve třídě.....	24
2.1 Spolupráce s rodiči.....	25
2.1.1 Metody a formy práce při spolupráci s rodiči.....	25
2.2 Motivace dětí.....	28
2.2.1 Celoroční projekt.....	29
2.2.2 Netradiční metody a formy práce u mě ve třídě.....	32
2.2.3 Jak se u nás ve třídě řešily kázeňské problémy?.....	37
Závěr.....	39
Seznam použitých zdrojů.....	41
Seznam příloh.....	43
Příloha č. 1 – Domácí úkol pro rodiče.....	44
Příloha č. 2 – Sebehodnotící list.....	45
Příloha č. 3 – Týdenní plán.....	47
Příloha č. 4 – Závěrečná slovní hodnocení.....	49
Příloha č. 5 – Pravidla lovení „Bobříků“.....	52
Příloha č. 6 – Seznam bláznivých dnů s příkladem přípravy.....	54

Úvod

Tématem předkládané práce je primárně motivace dětí ke školní práci. Toto téma ale není zdaleka zaměřeno jen na děti samotné, ale je úzce spjato i s rodiči dětí, s osobností učitele, s vedením školy a v neposlední řadě i s přijímáním školy veřejností. To vše by mělo tvořit sehraný balíček, který by měl napomáhat tomu, aby nás škola bavila. Záměrně používám slovo NÁS, jelikož přesně vystihuje všechny oblasti, kterým se budu na následujících stránkách věnovat.

Cílem této práce je postihnout problematiku motivace ve výchovně-vzdělávacím procesu, a to z pohledu všech jeho účastníků, a zodpovědět řadu otázek, které v této souvislosti vyvstávají. Jakou roli hraje motivace ve vzdělávání? Jakým způsobem je možné žáky k učení motivovat a čemu se naopak vyvarovat, abychom nepůsobili demotivačně? Proč je důležité, aby byl rovněž učitel správně motivován, a jaké nebezpečí hrozí, nestane-li se tak? Jaké jsou přínosy hry ve vzdělávání?

Teoretická část práce se bude věnovat třem tematickým okruhům. Prvním z nich bude otázka motivace ve vzdělávacím procesu v obecné rovině. Pokusím se charakterizovat motivaci, její rozdělení a roli v pedagogické praxi. Dále se budu podrobněji zabývat otázkou motivace žáka na straně jedné a motivace učitele na straně druhé. Druhým neméně významným tematickým okruhem bude problematika nudy ve škole. Osvětlím, co to nuda vlastně je, jaké mohou být její zdroje a jak žáci na nudu ve škole reagují. Poslední část se bude zabývat rolí hry ve vzdělávacím procesu.

Teoretická část práce bude vycházet z bohaté odborné literatury, která je k problematice motivace dětí ke školní práci k dispozici. Teoretický základ přináší například kniha Vladimíra Hrabala, Františka Mana a Isabelly Pavelkové „Psychologické otázky motivace ve škole“. Jako klíčovou publikaci ke studiu motivace nejen ve vzdělávacím procesu je nutné zmínit také knihu Milana Nakonečného „Motivace lidského chování“. Motivací žáků se podrobně zabýval například Tomáš Koten ve své knize „Škola? V pohodě!“, která přináší nejen

poznatky teoretického rázu, ale především řadu námětů a nápadů, jak žáky ve vyučování motivovat. Obdobným způsobem se tématu chopil kolektiv autorů v čele s Barborou Čechovou v publikaci „Nápadník pro rozvoj klíčových kompetencí ve výuce“. Zajímavé poznatky přinesly rovněž vysokoškolské kvalifikační (diplomové a disertační) práce věnující se tématu motivace ve školní praxi. Úplný seznam použitých zdrojů je připojen v závěru práce.

V praktické části práce budu vycházet převážně z osobních zkušeností, z mého pohledu na věc. Budu psát o tom, co v mé vlastní pedagogické praxi fungovalo, jak jsem svou práci dělal a budu dělat dál. Jsem si vědom toho, že některá z témat jsou diskutabilní, a určitě si nemyslím, že jediné mnou zvolené postupy vedou k naplnění názvu této práce. Za svůj život jsem viděl spousty pedagogů s rozdílnou filozofií, kteří téma mé práce naplňovali na sto procent, ale věřte mi, viděl jsem ještě více učitelů, kteří se tématem mé práce snad nikdy nezabývali.

Proč se vůbec touto problematikou zabývám, když přeci není prioritou vzdělávacího procesu jako takového?

Škola má podle mnohých děti „něco naučit“ a vychovat z jedinců osobnosti, které se úspěšně začlení do společnosti. Dle mého názoru ale tohoto cíle nejlépe dosáhneme tím, že uděláme vše pro to, aby nás škola bavila. Nejlépe se učíme, když nás něco baví, když se pro věc nadchneme. To jsme pak schopni hodiny a hodiny studovat, aniž bychom za své úsilí cokoli vyžadovali. Motivovaná třída osmadvaceti dětí, které pracují samy od sebe, ze svého vlastního zájmu, na všem, co samy pod vedením pedagoga vymyslí, co je smysluplné a povznášející. To je však úplný vrchol pedagogického mistrovství, ke kterému jsem se za svou pedagogickou praxi nikdy ani nepřiblížil.

Proklamace, že každé dítě je přirozeně motivované se učit, poznávat nové věci, se mi nepotvrdily nejen na základní škole, ale ani v mém současném zaměstnání ve škole mateřské. Tento předpoklad platí bohužel jen pro věci, které děti přirozeně zajímají, a to se ne vždy kloubí s učivem. Také zájmy všech osmadvaceti dětí jedné třídy nejsou stejnorodé. Proto dle mého názoru musíme

motivaci dětí lehce pomoci. Jakým způsobem je toho možné dosáhnout, jak jsem se o to pokoušel já, co se mi dařilo a v čem spatřuji nejzásadnější problémy, to se Vám pokusím na následujících řádcích přiblížit. Snad bude alespoň pro někoho má práce inspirující.

1 Teoretická část

1.1 Motivace ve škole

1.1.1 Vymezení pojmu motivace a její rozdělení

Nejdříve bychom si měli vymežit pojem motivace. Pojem pochází z latinského „movere“, což znamená „pohyb“. Motivaci je proto možné chápat jako „směřování k něčemu“. Ekvivalentem ke slovu „motivace“ je český výraz „pohnutka“. Ať se jedná o motivaci učitele, žáka či rodiče, motivace je určitě alfa a omega celé školy a rozhodně patří mezi nejdůležitější činitele učení. Bez motivace všech zainteresovaných nám všem nepůjde práce nikterak od ruky. Motivaci přitom ovlivňuje celá řada faktorů, které se zpravidla proměňují v čase vlivem získaných zkušeností.

Co to tedy motivace vlastně je? Psychologický slovník ji definuje jako „proces usměrňování, udržování a energetizace chování, který vychází z biologických zdrojů“.¹ Dále rozlišuje motivaci na primární a sekundární, kde **primární** je vysvětlována jako vrozené biologické potřeby, které fungují jako instinkty a vyvíjejí se podmiňováním, a motivace **sekundární** definována jako „naučené tendence chování, jak jeho síly a směru, tak i způsobu“.²

Asi nejznámějším způsobem dělení motivace v oboru pedagogické psychologie je však dělení motivace na vnější a vnitřní. Tomuto rozdělení se podrobněji věnuje například Jan Čáp v knize Psychologie pro učitele. **Vnitřní motivací** autor rozumí „díličí motivy spjaté přímo s příslušným předmětem, zejména zvědavost a funkční libost“,³ tedy radost ze samotného vykonávání dané činnosti. **Vnější motivace** naopak zahrnuje díličí motivy spjaté s předmětem pouze zprostředkovaně – jedná se zejména o odměnu, pochvalu, prestiž, trest, donucení,

¹ HARTL, Pavel, HARTLOVÁ, Helena. Psychologický slovník. Praha: Portál 2000 (dále jen HARTL, HARTLOVÁ, Psychologický slovník), s. 328.

² HARTL, HARTLOVÁ, Psychologický slovník, s. 328.

³ ČÁP, Jan. Psychologie pro učitele. Praha: SPN 1980 (dále jen ČÁP, Psychologie pro učitele), s. 160.

ale také například vztah učení k životní perspektivě.⁴ Motivace vnitřní přitom bývá zpravidla považována za stálejší a kvalitnější než motivace vnější.

Z mého pohledu je však vnitřní motivace zpravidla rozvíjena motivací vnější. Přeneseme-li tuto teorii do školního prostředí, můžeme souhlasit s názorem Tomáše Kotena, že k dosažení vnitřní motivace je velmi důležité žáky pro školu a učení nejdříve co nejvíce nadchnout (motivace vnější), a díky tomuto nadšení se velmi posílí i přirozená vnitřní motivace, se kterou mnoho dětí přichází do první třídy základní školy.⁵ Snad největším zlem našeho školství je, pokud tuto vnitřní motivaci (těšení se do školy) učitel v první třídě „zadupe“ nesprávně zvoleným přístupem, kde namísto zábavy převažuje nuda. Pokud bude naše vyučování pro žáka dostatečně poutavé a zábavné, jeho vnitřní motivace se zvýší a ve starším školním věku je velká šance, že dojde dokonce k jejímu zvnitřnění.

1.1.2 Motivace v dílech vybraných autorů

Úvahy o motivaci lidského chování nacházíme již u antických filozofů Sokrata, Platona a Aristotela. Aristoteles byl například přesvědčen, že nejvyšším cílem lidského chování je dosažení štěstí prostřednictvím rozumného jednání. Podstata lidského chování byla v následujících staletích zkoumána i dalšími autory, a to především v rámci filozofie a zejména etiky (B. Pascal, T. Hobes a další). Pro vědecké pojetí lidského chování měla však zásadní význam teprve Darwinova evoluční teorie z poloviny 19. století, která přišla s poznatkem, že chování je funkcí adaptace na životní podmínky.⁶

⁴ ČÁP, Psychologie pro učitele, s. 161.

⁵ KOTEN, Tomáš. Škola? V pohodě! Metody, hry a formy práce pro realizaci učiva, pro dosažení očekávaných výstupů a rozvoj klíčových kompetencí. Most: Nakladatelství Hněvín, 2006 (dále jen KOTEN, Škola?), s. 8.

⁶ NAKONEČNÝ, Milan. Motivace lidského chování. Praha: Academia 1996 (dále jen NAKONEČNÝ, Motivace), s. 149–150.

Ve 20. století byla rozvinuta celá řada teorií o motivaci lidského chování. Zdrojem **tzv. psychoanalytické teorie motivace**, jež přisuzuje rozhodující roli nevědomým tendencím člověka, je dílo S. Freuda. Vychází z pudové podstaty člověka, kde proti sobě stojí touha po sebezachování a slasti na straně jedné a destruktivní touha na straně druhé. Motivačním zdrojem je konflikt mezi těmito dvěma tendencemi. Další motivační koncepty přinesl **behaviorismus**, opírající se ve svých počátcích téměř výhradně o experimentální výzkum chování zvířat. Snaží se pracovat jen s jasně pozorovatelnými jevy. Tento směr je úzce spjatý zejména s teoriemi učení. Motivaci behaviorismus chápe jen jako energetizaci lidského chování, což vyjadřuje klíčový pojem „drive“ vysvětlující změny v intenzitě lidského chování. **Humanistická psychologie** považuje za základní motivaci lidského chování snahu o sebeaktualizaci. Tato teorie je úzce spjata zvláště s Maslowovou hierarchií potřeb. Lidské potřeby dělí na nižší (fyziologické) a vyšší (potřeby růstu). Teprve po naplnění potřeb nižších dochází ke vzniku potřeb vyšších, jako například potřeba uznání, lásky, sounáležitosti aj. Nejvyšší stupeň hierarchie představují potřeby růstu, realizace tvůrčího potenciálu. Tento nevyšší stupeň potřeb nelze nikdy uspokojit.⁷

1.1.3 Motivace žáka

Motivace je bezpochyby mimořádně důležitým činitelem v každé vyučovací hodině. Žáci jsou k učení vedeni jednak motivací vnitřní (přirozená zvědavost, touha poznávat, jejíž naplnění vede k uspokojení potřeb žáka), jednak motivací vnější, která je založena na podnětech přicházejících z jejich okolí (zisk odměny, vyhnutí se trestu, uspokojení přání rodičů apod.) Motivaci je také možné chápat jako komplex různých motivů, pohnutek, jež se vzájemně doplňují a podmiňují. Žáky vedou k učení nejrozmanitější motivy, jejichž intenzita a zaměření záleží na řadě okolností.

⁷ NAKONEČNÝ, Milan. Motivace lidského chování. Praha: Academia 1996 (dále jen NAKONEČNÝ, Motivace), s. 152an.

Nejvýznamnějšími z nich jsou věk žáka, jeho zdravotní stav, individuální vlastnosti, práce učitele, sociální vazby ke spolužákům atd.⁸

V ideálním případě by měl být žák k práci motivován vnitřně. Vnitřní motivace žáků vychází především z jejich zájmů a potřeb, ale důležitou roli hraje také skutečnost, zda je žák přesvědčen o využitelnosti získaných poznatků pro praktický život. Vnitřní motivace žáků je však jen ve výjimečných případech dostatečná a proto je nutné je motivovat k učení i za pomoci motivace vnější, která může být časem zvnitřněna.

Jakými způsoby se tedy můžeme pokusit motivaci žáků k učení ovlivnit? S motivací by se rozhodně mělo začít u toho, co je dítěti nejbližší – tedy od jeho zájmů. Učitel by proto měl znát zájmy svých žáků a také z nich ve svých hodinách vycházet. Velmi účinným motivem například je, zažije-li žák v učení úspěch, případně projeví-li dospělý zájem o výsledky jeho práce (ať už vyučující, nebo rodič). Dalším silným motivem může být kladné hodnocení žákovy práce, zvláště pak před kolektivem spolužáků. Jiným příkladem motivů mohou být různé podoby soutěžení mezi žáky či skupinami žáků aj.⁹

Důležitým činitelem při motivování žáků ve vyučování je samozřejmě učitel. Ten svým chováním spoluvytváří sociální klima třídy a výrazně ovlivňuje atmosféru celého vyučování, čímž působí na postoje svých žáků nejen k sobě samému, ale i k vyučovanému předmětu. To se následně odráží i na jejich motivaci k učení.

Jak uvádějí Hrabal, Man a Pavelková, žáky učitel motivuje jak vědomě (navozováním vhodných podmínek), tak nevědomě, především způsobem interakce s jednotlivými žáky. V prvním případě – motivování aktualizací potřeb žáků – učitel cíleně navozuje ve vyučování takové podmínky, „ve kterých zvyšuje pravděpodobnost aktualizace určité skupiny potřeb žáků“.¹⁰ Učitel může projektovat vyučování z hlediska obsahu tak, aby zvýšil aktualizaci poznávacích

⁸ KOTEN, Škola?, s. 8.

⁹ KOŘÍNEK, Miroslav. Didaktika základní školy: celostátní vysokoškolská učebnice pro pedagogické fakulty. Praha: SPN, 1984 (dále jen KOŘÍNEK, Didaktika základní školy), s. 74.

¹⁰ Cit. dle: HRABAL, Vladimír, MAN, František, PAVELKOVÁ, Isabella. Psychologické otázky motivace ve škole. Praha: SPN, 1984 (dále jen HRABAL, MAN, PAVELKOVÁ, Psychologické otázky), s. 26.

potřeb a zájmů svých žáků, může ovlivňovat sociální klima třídy způsobem vedení žáků při vyučování či volit způsob hodnocení žáků (tzv. vztahové normy hodnocení, kdy učitel může srovnávat buď výkony žáků v rámci třídy, nebo aktuální výkon žáka s jeho výkony předchozími, jinou možností je využití principu odměn a trestů). Motivace v interakci učitel – žák je zdrojem poznávacích motivačních procesů, které spočívají ve vzájemném očekávání a interpretaci vzájemného chování. Učitel si přitom může, ale také nemusí plně uvědomovat dopad svého chování k žákům na jejich výkony.¹¹

Někdy však dochází k tomu, že žáci jsou učitelem motivováni negativně. Nejvýznamnějším zdrojem negativní motivace žáků je frustrace jejich potřeb. Škod, které v těchto případech může pedagog napáchat, je nepřeborné množství, protože „kolik potřeb dítě má, tolik potřeb může při špatném přístupu k dítěti škola frustrovat, tak jako při dobrém přístupu rozvíjet“.¹² Zatímco mírná frustrace se za určitých okolností může stát pro dítě „hnacím motorem“, silná frustrace naopak spouští řadu obranných reakcí (nuda, strach). Výsledkem negativní motivace pak obvykle bývá nechuť žáků k učení, případně tendence dříve ukončit školní docházku.¹³

1.1.4 Motivace učitele

Stejně jako motivace žáka, i motivace pedagoga představuje mimořádně důležitý prvek výchovně-vzdělávacího procesu. Učitel, který je k vykonávání svého povolání dobře motivovaný, pravděpodobně vyvine při své profesní činnosti větší

¹¹ HRABAL, MAN, PAVELKOVÁ, Psychologické otázky, s. 26–27.

¹² Cit. dle: HRABAL, MAN, PAVELKOVÁ, Psychologické otázky, s. 27.

¹³ HRABAL, MAN, PAVELKOVÁ, Psychologické otázky, s. 26.

úsilí, což „povede k optimalizaci vyučovacího procesu a je rovněž možné předpokládat, že i k větší pracovní spokojenosti“.¹⁴

Učitel může být motivován k výkonu svého povolání mnoha způsoby. Není bez zajímavosti, že znakem uchazečů o studium učitelské profese na pedagogických fakultách je převaha žen (pro české školství s výjimkou vysokého je obecně charakteristická silná míra feminizace) a generační kontinuita, kdy alespoň jeden z rodičů uchazeče vykonává či vykonával učitelské povolání.¹⁵

Představy studentů a následná realita učitelského povolání se však velmi často rozcházejí. K. Křížová definovala v tomto smyslu jako zásadní zejména nepříznivé nástupní podmínky (např. nedostatečné materiální vybavení škol, nadměrné úvazky či nutnost výuky neaprobovaných předmětů) a kulturu školy (sociální klima školy, sdílení hodnotové orientace v rámci učitelského sboru, postoj ředitele školy). Někteří začínající učitelé se také mohou potýkat s řadou profesních obtíží jako například práce se špatně prospívajícími žáky, udržení kázně a pozornosti při vyučování aj. S těmito obtížemi by měl pomoci institut tzv. uvádějícího učitele, který je však v mnoha případech vykonáván pouze formálně.¹⁶ Učitelské povolání v pozdější fázi je také silně ohroženo tzv. syndromem vyhoření, kdy učitel přestane jevit o vyučování zájem, provádí jej bez nadšení.¹⁷

Učitelské povolání je v souvislosti s motivací učitele charakteristické řadou úskalí, jako je například tabulkové zařazení platu nebo malá možnost kariérního postupu. Z tohoto důvodu zde není možné aplikovat tradiční manažerské postupy vedoucí ke zvýšení profesní motivace. Jak uvádí L. Křeménková, pracovat je však možné s osobnostními předpoklady učitele (silným motivem pro výkon učitelského povolání bývá často potřeba seberealizace v rámci této profese, potřeba vzdělávat

¹⁴ Cit. dle: KŘEMÉNKOVÁ, Lucie. Pracovní spokojenost učitelů a související determinanty. Disertační práce, Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, Olomouc 2010 (dále jen KŘEMÉNKOVÁ, Pracovní spokojenost učitelů) s. 73.

¹⁵ KŘÍŽOVÁ, Kateřina. Motivace k učitelské profesi. Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Praha 2012 (dále jen KŘÍŽOVÁ, Motivace k učitelské profesi), s. 11.

¹⁶ KŘÍŽOVÁ, Motivace k učitelské profesi, s. 13.

¹⁷ KŘEMÉNKOVÁ, Pracovní spokojenost učitelů, s. 21.

a vychovávat) a podporovat jeho vnitřní motivaci. Výrazný podíl na motivaci učitele zpravidla dále mají hmotné odměny (plat, osobní ohodnocení, odměny, ale například i možnost využívat sportovního zařízení školy), umožnění osobního rozvoje a autonomie v rámci vyučování, podporování přátelské atmosféry v učitelském kolektivu, vytváření dobrých pracovních podmínek a příjemného pracovního prostředí (sem je možné zahrnout například i možnost výměny výuky či úpravy rozvrhu, funkčně vybavené pracovní prostředí). Mimořádně důležité je rovněž dostatečné poskytování zpětné vazby.¹⁸

Prosté poděkování za vykonanou práci, pochvala a projev uznání ze strany vedení patří jistě k nejjednodušším, avšak velmi účinným nástrojům, jak zvýšit motivaci učitele.

Dalším významným faktorem v souvislosti s motivací učitele je otázka sociálního postavení učitele, respektive prestiž učitelské profese ve společnosti. Pozoruhodné přitom je, že zatímco v české společnosti je profese učitele hodnocena poměrně vysoko (dle výzkumného šetření Centra pro výzkum veřejného mínění z roku 2013 se učitel základní školy umístil na pátém místě, vysokoškolský pedagog na místě čtvrtém),¹⁹ sami učitelé hodnotí prestiž svého povolání výrazně hůře. Nižší profesní sebevědomí je způsobeno řadou faktorů, mezi něž patří především nízké platové ohodnocení, zejména v závislosti na nutnosti vysokoškolského vzdělání, zdánlivě snazší studium učitelství, vysoký stupeň feminizace či neexistence objektivních kritérií pro hodnocení práce učitelů. Vedle prestiže učitelské profese jako takové však hraje zásadní roli také individuální prestiž učitele, kterou vytváří učitel sám svým chováním, angažovaností ve veřejném životě apod.²⁰

Vedle faktorů, které učitele při výkonu povolání motivují, samozřejmě existuje i celá řada činitelů působících demotivačně. Na prvním místě je uváděno zejména nevhodné chování žáků, dále nízká společenská prestiž učitelského

¹⁸ KŘEMÉNKOVÁ, Pracovní spokojenost učitelů, s. 88an.

¹⁹ TUČEK, Milan. Prestiž povolání, tisková zpráva CVVM [online]. [Cit. 2016-02-02] Dostupné z http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3898/f3/101176s_eu110725.pdf.

²⁰ KŘÍŽOVÁ, Motivace k učitelské profesi, s. 24.

povolání, nezájem žáků o učení. K dalším demotivujícím faktorům patří výkon z pohledu učitele zbytečné či nesmyslné práce a nízká míra rozlišování mezi poctivě a nepoctivě pracujícími učiteli.²¹

1.2 Nuda ve škole

1.2.1 Co je to nuda?

Pokud se dnešních žáků zeptáme, co jim nejvíce vadí na škole, dostaneme pravděpodobně odpověď, že nuda. Známy německý psycholog, filozof a pedagog Johann Friedrich Herbart (1776–1841) také již počátkem 19. století pronesl slavný citát, že „Nuda je smrtelný hřích učitele“. S nudou se v životě v různé míře setkává každý z nás. Zažíváme ji zpravidla ve chvílích nečinnosti, či v případě, že vykonáváme činnost z našeho pohledu nezajímavou. Nudící se člověk přitom zažívá nepříjemné pocity nenaplnění, nespokojenosti, zdá se mu, že čas ubíhá příliš pomalu.

Odbornou definici nudy nalezneme například v Psychologickém slovníku, který nudu popisuje jako „duševní stav podmíněný monotónností podnětů, projevující se omrzelostí, pocity zbytečnosti, nezajímavosti, nespokojenosti, vynucenou pasivitou, ztraceným časem, oslabením pozornosti, pocity únavy, depresivními náladami“.²² Vedle psychologie, která se otázkou nudy zabývá poměrně intenzivně, se tomuto fenoménu věnují i jiné vědní disciplíny, například filozofie, a to již od dob antiky. Ve středověku byla nuda, lenost (acedie) dokonce považována za jeden ze sedmi hlavních hříchů.

Z pohledu pedagogiky je možné nudu definovat jako „negativní emocionální prožitek ve škole, který je výsledkem frustrace žákových potřeb. Jejím zdrojem bývá učitel (obsahová nezajímavost výkladu, monotónnost verbálního projevu), použití organizační formy a vyučovací metody (stereotypní, málo aktivizující), učivo

²¹ KŘÍŽOVÁ, Motivace k učitelské profesi, s. 34an.

²² Cit. dle: HARTL, HARTLOVÁ, Psychologický slovník, s. 361.

(nepřiměřené, či ze žákova pohledu neužitečné)“.²³ Právem pedagogika pohlíží na nudu jako na mimořádně závažný problém, především z motivačního hlediska. Jak totiž uvádějí autoři Hrabal, Man a Pavelková, nuda je jeden z prožitků, který často určuje celkový emotivní prožitek žáka ze školy a přispívá k jejímu negativnímu hodnocení.²⁴

1.2.2 Zdroje nudy ve škole

Identifikovat zdroj nudy ve škole nemusí být vždy jednoduchou záležitostí. Není výjimkou, že ani sám nudící se žák nedokáže přesně označit, co přesně jej ve škole nudí či nudilo. To je částečně způsobeno i nadužíváním pojmu „nuda“, který je zvláště v dětském věku často užíván jako slovo zastřešující negativní postoj k určité věci nebo situaci, jako označení pro to, co je dítěti lhostejné.²⁵

Pedagogická teorie rozlišuje hned několik zdrojů nudy ve škole. Jedním z nich může být frustrace potřeb žáků, zejména potřeby poznávání. To se přitom netýká pouze žáků s výborným prospěchem, jak by se mohlo na první pohled zdát, ale i dětí s prospěchem průměrným a podprůměrným. Vnímání nudy ve školních lavicích totiž nezávisí pouze na množství podnětů působících na dítě, ale na tom, zda mají tyto podněty hodnotu vážící se k poznávacím potřebám žáka.²⁶

Dalším možným zdrojem nudy ve škole je sama osobnost učitele. Nuda zpravidla nastává, nepodaří-li se učiteli udržet nebo vůbec získat pozornost žáků. Velký význam má v tomto případě vztah učitele k žákům a výuce jako takové. Pedagog, který nemá zájem o vyučovaný předmět a své žáky, jeho hodiny jsou

²³ Cit. dle: PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška, MAREŠ, Jiří. Pedagogický slovník. Praha: Portál 2009 (dále jen PRŮCHA, WALTEROVÁ, MAREŠ, Pedagogický slovník), s. 174.

²⁴ HRABAL, MAN, PAVELKOVÁ, Psychologické otázky, s. 160.

²⁵ ČEJKOVÁ, Ingrid. Nuda ve škole. In: Studia paedagogica, roč. 19, č. 3, rok 2014 (dále jen ČEJKOVÁ, Nuda ve škole), s. 156.

²⁶ HRABAL, MAN, PAVELKOVÁ, Psychologické otázky, s. 160.

vnímány jako monotónní, vyvolává u svých žáků nudu. Nudící se žáci mu neposkytnou odpovídající zpětnou vazbu, což následně jen posiluje učitelovy negativní postoje.²⁷ Tento proces přináší nebezpečí vzniku bludného kruhu, ale současně se při vhodném přístupu učitele může stát i příležitostí k jeho sebereflexi.

Vliv na vznik nudy může mít také jednotvárnost výuky, která je však velmi subjektivní záležitostí. Problematicky mohou žáci vnímat především monotónní výklad učitele, ale i celkově způsob komunikace učitele s žáky, který bývá v mnoha případech nesouměrný. Pokud má učitel v tomto ohledu jasně navrch, jeho projev v hodinách je například výrazně delší, než projevy všech žáků dohromady, může dojít k tomu, že žáci nebudou do vyučování náležitě vtaženi, což opět přispívá ke vzniku nudy.²⁸ To platí zejména pro tzv. frontální výuku. Více možností pro žáky přináší v tomto směru například skupinová práce, diskuze či dialog ve vyučování. Ani zde však nejsou nudící se žáci výjimkou. V případě dialogu bývá problematické zejména to, že učitel klade otázky, na které zná odpovědi, a často má také předem jasnou představu o tom, co chce od svých žáků slyšet. Nebezpečím je rovněž nízká poznávací úroveň kladených otázek, kdy žáci nemusí nad odpověďmi příliš přemýšlet a dialog je tak nejenže z nudy nevytrhne, ale naopak u nich nudu vyvolá.²⁹

Zdrojem nudy se může stát i učivo. V tomto případě souvisí vznik nudy s individuálními zájmy každého žáka – vyučované téma jej buď baví, nebo nebaví. Protože jsou témata jednotlivých hodin jasně daná školním vzdělávacím programem, je tato oblast z pozice učitele jen těžko ovlivnitelná. S čím však může pedagog velmi dobře pracovat, je způsob předávání učiva, který je s problematikou nudy ve škole úzce spjat. Pokud je téma, o které se žák jinak zajímá, předáváno příliš nezábavným způsobem, může v žákovi vyvolat nudu. Stejně tak ovšem platí, že poutavý způsob podání může vzbudit zájem v žákovi, který se jinak o probírané

²⁷ HRABAL, MAN, PAVELKOVÁ, Psychologické otázky, s. 161.

²⁸ ČEJKOVÁ, Nuda ve škole, s. 157.

²⁹ ŠEĎOVÁ, Klára, ŠVAŘÍČEK, Roman, ŠALAMOUNOVÁ, Zuzana. Komunikace ve školní třídě. Praha: Portál, 2012, s. 161an.

téma nezajímá.³⁰ V této souvislosti hraje důležitou roli rovněž skutečnost, zda žák vnímá vyučování jako užitečné, či nikoli. Toto vnímání je opět silně subjektivní, má však zásadní význam, protože čím významnější se probíraná látka žákům jeví, tím menší pravděpodobnost je, že se při jejím probírání budou nudit.³¹

Autor W. P. Robinson, který roku 1975 provedl výzkum týkající se vzniku nudy ve škole, dále definoval několik činitelů, kteří se na vzniku nudy spolupodílejí. Jsou jimi špatné školní klima, které neposkytuje žákům dostačující motivaci, dále spolužáci, respektive jejich nezájem o vyučování, který se následně přenáší i na ty žáky, kteří by jinak o vyučování zájem měli, rodiče, kteří jeví nedostatečný nebo vůbec žádný zájem o školní výsledky svých dětí, a celková kulturní úroveň rodiny žáka. Tentýž autor také zdůraznil, že frustrace potřeby aktivity ve vyučování může být ve škole silným, motivaci snižujícím činitelem. Nuda zažívaná v jednom vyučovacím předmětu totiž může vyústit v rozčarování ze školy, záškoláctví, případně v tendenci školu brzy opustit.³²

1.2.3 Reakce žáka na nudu ve škole

Mezi typické reakce na prožívanou nudu ve škole patří omrzelost, pasivita, nepozornost, pocity zbytečnosti a ztraceného času. Tyto pocity mohou vést ke „zvýšení vnitřního napětí žáků, které vede ke snaze ‚zahnat nudu‘“.³³ Žáci následně na tuto frustraci reagují třemi nejtypičtějšími způsoby: stažením se do sebe, agresivním chováním a rozptýlenou aktivitou.

Stažením se do sebe žák reaguje na nedostatek stimulace nejčastěji tím způsobem, že vytváří vlastní vnitřní stimulaci, například silnou fantazijní

³⁰ ČEJKOVÁ, Nuda ve škole, s. 157.

³¹ HRABAL, MAN, PAVELKOVÁ, Psychologické otázky, s. 160.

³² HRABAL, MAN, PAVELKOVÁ, Psychologické otázky, s. 161.

³³ Cit. dle: HRABAL, MAN, PAVELKOVÁ, Psychologické otázky, s. 160.

aktivitou. Žák proto vyučování nevěnuje pozornost, uniká do vlastního světa snění, dívá se z okna či jen před sebe.

Agresivní chování je reakcí, při níž žák projevuje nepřátelství vůči učiteli, kterého vnímá jako zdroj své frustrace, či vůči svým spolužákům. Žák tak často demonstrativně dává najevo své negativní postoje například znechucenými výrazy, vyrušováním, častými odchody na toaletu apod. V některých případech žák svou agresi obrací dokonce k předmětům, například trhá učebnice, sešity, ničí školní pomůcky.

Třetí možnou reakcí na nudu ve škole může být rozptýlená aktivita žáka, která někdy jako jediná bývá učiteli chápána jako přesvědčivý výraz nudy. Konkrétními projevy může být například hraní různých her se sousedem, povídání si, manipulace s mobilním telefonem apod.

1.3 Metody a formy práce zahánějící nudu

1.3.1 Hra ve vzdělávacím procesu

Touha hrát si vychází z přirozené potřeby dítěte zkoumat svět. Hru je možné chápat jako víceúčelovou činnost sloužící k uspokojování různých potřeb dítěte. Rozvíjí jeho duševní procesy, navozuje nové sociální vztahy a motivy, obohacuje citové prožívání, působí příznivě na regulaci vnitřního duševního napětí a rovněž utváří jeho cílevědomou zaměřenost.³⁴

Podle Pedagogického slovníku je didaktická hra „analogie spontánní činnosti dětí, která sleduje (pro žáky ne vždy zjevným způsobem) didaktické cíle. Může se odehrávat v učebně, v tělocvičně, na hřišti, v obci, v přírodě. Má svá pravidla, vyžaduje průběžné řízení, závěrečné vyhodnocení. Je určena jednotlivcům

³⁴ SOCHOROVÁ, Libuše. Didaktická hra a její význam ve vyučování. [online]. [Cit. 2016-02-02] Dostupné z <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/13271/DIDAKTICKA-HRA-A-JEJI-VYZNAM-VE-VYUCOVANI.html/> (dále jen SOCHOROVÁ, Didaktická hra).

i skupinám žáků, přičemž role pedagogického vedoucího mívá široké rozpětí od hlavního organizátora až po pozorovatele. Její předností je stimulační náboj, neboť probouzí zájem, zvyšuje angažovanost žáků na prováděných činnostech, podněcuje jejich tvořivost, spontaneitu, spolupráci i soutěživost, nutí je využívat různých poznatků a dovedností, zapojovat životní zkušenosti. Některé didaktické hry se blíží modelovým situacím z reálného života“.³⁵

Zařazování didaktických her do vyučování je jedním z metodických prostředků jak docílit toho, aby vyučování žáky bavilo, aby podávali co možná nejlepší výkony. Současně hra přispívá k vytváření kladného vztahu k učení, protože dítě, které si hraje, si ve skutečnosti neuvědomuje, že se učí. Poznanky získané hrou navíc mívají trvalejší a hlubší charakter, protože žák je při hře přirozeně pozorný a pracuje se zvýšeným zájmem. V neposlední řadě hra přispívá také k vytváření příjemného prostředí ve třídě a může dětem pomoci překonat trému, strachy či jiné zábrany. V ideálním případě by měla zařazována do vyučování s jasným výukovým cílem a v souvislosti s probíraným tématem, nikoli samoučelně, což platí dvojnásob zejména ve vyšších ročnících, kde není v jednotlivých předmětech času nazbyt.³⁶

Důležité je mít na paměti zejména to, že „vynucená hra není hrou“.³⁷ Žáci by v žádném případě neměli být do hry nuceni, v takovém případě totiž tato aktivita ztrácí svůj přínos a stává se z ní pouhá ztráta času. Hru by měl učitel vždy přizpůsobit charakteru třídy, měla by odpovídat věku a schopnostem žáků. Méně nadaní žáci tak budou pravděpodobně upřednostňovat spíše skupinové hry, zatímco silnější žáci hry individuální apod. Dbát je nutné také na dodržování jasných, předem stanovených a dětem srozumitelně vysvětlených pravidel, za jejich případné porušení předem stanovit sankce (například odebrání bodu). Přitom není na škodu,

³⁵ PRŮCHA, WALTEROVÁ, MAREŠ, Pedagogický slovník, s. 48.

³⁶ KOTEN, Škola?, s. 29–31.

³⁷ Cit. dle: Koten, Škola?, s. 31.

když se hry opakují, protože žáci si tak lépe osvojí pravidla hry a mohou se více soustředit na samotný obsah.³⁸

Učitel by měl mít při výběru hry na paměti, že by se do aktivity měly zapojit všechny děti a každý žák by měl mít možnost zažít při hře úspěch. Toho je možné docílit například za pomoci systému tzv. handicapů, o kterém bude podrobněji pojednáno v praktické části této práce (viz podkapitola Netradiční metody a formy práce u mě ve třídě). Jinou možností je například vytvářet více variant her různé obtížnosti apod.

³⁸ KOTEN, Škola?, s. 33.

2 Praktická část – Jak to chodí u mě ve třídě

Na úvod praktické části bych rád zdůraznil, že i přes to vše, co zde budu psát, jak jsme si ve škole hráli a vymýšleli různé na první pohled zbytečné věci, se obě mé třídy, které jsem učil, velmi dobře umístily ve srovnávacích testech Kalibro a mnoho žáků bylo přijato na víceletá gymnázia, i když pro mě jako učitele to nebyl zdaleka ten nejvyšší cíl. Mou prioritou totiž bylo především vychovat z „mých dětí“ slušné lidi, kteří se dobře uchytí v dnešní rychlé době, lidi, kteří dokáží pracovat v týmu a kteří budou zdravě sebevědomí. Jak toto všechno dopadne, ukáže až čas. Já jsem se jen všemocně snažil, aby je škola bavila. Protože když Vás něco baví, tak dokážete velké věci. Jednou se jedna televizní reportérka zeptala horolezce Jaroše, proč podstupuje stále a stále tak ohromné riziko, když zdolává jednu osmitisícovku za druhou, a on jí odpověděl vskutku lapidárně: Protože mě to baví.

Někdy mě dokonce ředitel školy, kde jsem vyučoval, upozorňoval, že svému cíli obětuji až nepřiměřenou energii, ale já tomuto systému věřil a věřím doposud. Zdálo se mi, že právě skrze hru a přívětivou atmosféru ve třídě dosahují žáci maximálních výkonů a jejich potenciál je tak plně využit. Zábavná a pestrá forma výuky, ke které přispívají zejména didaktické hry, se dle mého názoru výrazně pozitivně projevuje na výsledcích většiny žáků.

Je však také nutné zdůraznit, že hry ve škole by neměly být samoučelné a vynucené. Vždy jsem se snažil různými zábavnými metodami práce posunout látku dále či zopakovat probrané učivo, ale upřímně musím přiznat, že některé hry sloužily čistě pro pobavení, odlehčení atmosféry či náročného dne, ale i tento přístup se mi osvědčil a často nakonec posloužil ku prospěchu vyučování i utváření příznivého klimatu ve třídě. Někdy i „ztracená půlhodina“ hrou, odtržená od vyučování, má větší přínos, než když tuto půlhodinku věnujete zdánlivě smysluplnější činnosti. Moji žáci některé z těchto na první pohled neúčelných her často vyžadovali, a pokud byla zařazena po méně zábavné činnosti, nejlépe na konci

celého vyučování, odcházeli z celého dne plni pozitivních emocí a na chvíle dřiny, která i přes to všechno někdy ve škole je, úplně zapomněli.

Vše, co jsem se výše pokusil nastínit, má i jeden neuvěřitelný pozitivní efekt obsažený ve známém rčení „Kdo si hraje, nezlobí“. Jestli jsem opravdu ve své praxi s něčím neměl žádné problémy, tak je to s kázní žáků. Někteří mi říkali, že je to způsobeno tím, že jsem muž, ale já si i přes tuto mou nespornou výhodu myslím, že to bylo z velké části obsaženo v této již léty prověřené větě.

2.1 Spolupráce s rodiči

Prvním tématem, kterým se budu zabývat z již velmi praktického hlediska, je téma rodiče. Rodiče jsou a vždy budou nedílnou součástí celého vzdělávacího systému. Bez spolupráce s rodiči a bez jejich podpory se nikomu nepodaří utvořit to správné klima ve třídě. V následujících řádcích se pokusím osvětlit, jakým způsobem jsem k tomuto aspektu přistupoval já.

2.1.1 Metody a formy práce při spolupráci s rodiči

Mou základní strategií, kterou jsem používal, je pokusit se dostat rodiče na svou stranu a pokusit se stmelit rodiče i mezi sebou. Minimálně pětkrát do roka jsem pořádal tzv. výlety pro rodiče a děti, na které jsem bral i svou dceru. Výlety se konaly o víkendu a byly vždy dobrovolné. Pokaždé měly nějaký konkrétní cíl cesty, například horu Říp. V průběhu cesty jsem se snažil připravit pro děti nějakou atrakci, například přelézání po laně, ale není to podmínkou. Děti ve skupině ujdou nepoměrně více, než pouze se svou vlastní rodinou. Jeden z výletů byl také cyklistický, další byl vodácký a poslední výlet v roce byl dvoudenní.

Na těchto výletech se s rodiči seznámíte i v jiných situacích než při obyčejných třídních schůzkách. Stanete se pro rodiče více člověkem a ne jen učitelem, ze kterého mají někteří obavy, nebo dokonce mají předsudky k učitelskému povolání jako takovému, většinou kvůli špatné zkušenosti z vlastního dětství. Nevěřili byste tomu, jak brzy se rodiče dají dohromady mezi sebou. Mají totiž stejně staré děti, podobné problémy, a tak se po prvotním klasickém „oťukávání“ z obou mých tříd utvořila velmi dobrá parta. Nezapojí se samozřejmě všichni rodiče, ale pokud dokážete tyto aktivní rodiče svou osobností dostat na svou stranu, máte již 90 procent práce hotové.

Další skvělou pomůckou pro práci s rodiči je program Začít spolu, který měl na naší škole dlouholetou tradici. Není smyslem mé práce Vás s tímto programem podrobněji seznamovat, ostatně i já jsem využíval pouze některé jeho části. Na tomto místě je potřeba vyzdvihnout slovo „spolu“, obsažené v názvu programu, neboť je zde užito ve smyslu „spolu s rodiči“. Základním heslem Začít spolu je „rodiče vítání“. Rodiče kdykoli mohli přijít do mých hodin. Často jsem je k tomu dokonce vyzýval, když jsme zrovna ve škole měli Centra aktivit (jedna z dalších metod tohoto programu) či dílny, kde jsme vytvářeli výrobky na vánoční či velikonoční jarmark. Tyto formy spolupráce samozřejmě nejsou pro všechny rodiče akceptovatelné, někteří velmi zaměstnaní se účastnili spíše málo, přesto je možné konstatovat, že většina rodin byla alespoň jednou ve třídě pomoci. Z některých rodičů se stali trvalí pomocníci, z jedné maminky se později stala i má asistentka

u integrovaného žáka. Rodiče tak nejen spolupracují, ale i spoluvytváří přímo pedagogický proces. Z této formy spolupráce má bohužel mnoho pedagogů obavy a mnoho z nich s ní má i špatné zkušenosti. Obávají se zejména přílišné kontroly a možných nepřiměřených zásahů do své pedagogické práce ze strany rodičů. V tomto ohledu je nezbytné nalézt správnou míru – naslouchat rodičům, pečlivě zvažovat jejich připomínky a návrhy, ale zároveň silou své osobnosti prosadit zachování vlastního konceptu výuky. Já tuto formu spolupráce mohu jen vřele doporučit.

Další metodu spolupráce s rodiči představují samozřejmě třídní schůzky a konzultace. Třídní schůzky doporučuji vést v co nejvíce neformálním duchu, připravit čaj či kávu, sestavit lavice do kruhu a snažit se třídní schůzky spíše odlehčit. V druhém či třetím roce u jedné třídy jsem si dovilil i třeba drobnou hru, například ukázky z filmů, které jsem promítal na interaktivní tabuli, hudební hádanky aj. Vítěze jsem následně odměnil.

Některé z těchto her jsem používal i jako tzv. domácí úkoly pro rodiče, které jsem zadával jednou měsíčně a rodiče svou snahou o vyplnění (nikoli správnou odpovědí) mohli pomoci dětem v jejich celoročním snažení ve hře, kterou jsme každoročně v rámci vyučování hráli (podrobněji k těmto hrám v podkapitole Celoroční projekt). Úkoly byly dobrovolné a svou povahou se snažily být spíše zábavné. Příklad domácího úkolu pro rodiče Vám předkládám v příloze mé práce (příloha č. 1).

Konzultace probíhaly v naší škole dvakrát ročně pro všechny děti a individuálně kdykoli. Pravidelné konzultace probíhaly vždy společně s dítětem, které si na ně připravilo sebehodnotící list, k němuž se vyjádřilo jak dítě samo, tak i rodič (viz příloha č. 2). Na konzultacích co nejvíce mluvil žák, popřípadě rodič. Já jsem z pozice pedagoga konzultace moderoval a na závěr shrnul. Každá konzultace trvala maximálně 20 minut. Individuální konzultace s rodiči mohly probíhat kdykoli. Na prvním stupni často chodí rodiče s dětmi až do třídy, což představuje ideální příležitost pro formální i neformální rozhovory, které jsou také pro samotnou spolupráci s každou rodinou velmi důležité. Někdy je dobré spíše naslouchat než mluvit.

Důležité je také dbát na informovanost rodičů o tom, co se ve škole děje. Web školy a nástěnky jsou snad dnes již samozřejmostí, web třídy se jí doufám brzy stane také. Internetové stránky naší třídy i nástěnky byly pravidelně aktualizovány. Webové stránky třídy sloužily nejen k informovanosti rodičů, ale také ke komunikaci mezi nimi a mnou. Obsahovaly okénko, kam bylo možné anonymně zaznamenat připomínky jak k dění ve třídě, tak k mé práci. Ničím však nelze nahradit osobní kontakt, který má učitel prvního stupně s rodiči téměř každý den. Každý týden jsem

také vytvářel týdenní plán, který informoval o probírané látce, domácích úkolech a akcích školy (viz příloha č. 3). Týdenní plány jsem pravidelně zasílal rodičům i na jejich e-mailové adresy.

Závěrem této kapitoly bych snad chtěl říci jen jedno jediné. Nebojte se rodičů. Pokud dokážete to, aby se stali Vašimi spojenci, máte vyhráno. Mně se osvědčilo se jim zlidštit a co nejvíce přiblížit, pak Vám totiž i více důvěřují, když jim kážete svá pedagogické přesvědčení a to, co jste se naučili jak ve škole, tak v praxi s dětmi.

2.2 Motivace dětí

Jak jsem se již nastínil v teoretické části, motivace dětí se rozděluje na motivaci vnitřní a motivaci vnější. Někteří autoři (obzvláště teoretici) jsou toho názoru, že dítě je k vyučování natolik vnitřně motivované, že není potřeba motivace vnější. Má dosavadní pedagogická praxe, ať již na škole základní, ale i v rámci posledního ročníku školy mateřské, mi však tuto teorii příliš nepotvrzuje. Sám jsem dlouhé a dlouhé hodiny přemýšlel, co dělám špatně, že se mi bez vnější motivace stále nedaří zmobilizovat všechny děti ve třídě, ale i přes různé změny přístupu jsem k tomuto pedagogickému mistrovství nikdy nedospěl. Proto si Vám v následujících řádcích dovoluji nastítnit svůj systém vnější motivace, který jsem postupně vytvářel během 16 let své pedagogické praxe a snažil se jej dovést do mnou vnímané dokonalosti.

2.2.1 Celoroční projekt

Jednou z forem motivace žáků, kterou jsem během svého působení na prvním stupni základní školy využíval, byly tzv. celoroční projekty. Jeden z těchto projektů, který jsem uskutečnil ve třetí třídě s žáky, které jsem vyučoval od první třídy, se Vám pro nejlepší ilustraci pokusím nyní nastínit. Tento projekt je jen ukázkou a inspirací pro Vás, které má práce jakkoli osloví. Není to a nesmí být dogma, neboť každá třída je rozdílná a i já jsem u každé ze svých tříd používal jiný systém, který reflektoval potřeby jak jednotlivých dětí, tak skupiny jako takové. V tvorbě celoročního projektu hraje zásadní roli věk žáků, ale v neposlední řadě je důležité i to, jak dlouho jste již s dětmi v kontaktu. První roky s novou třídou se nesou ve znamení hledání, ale třetí rok pospolu si již můžete dovolit o hodně více. Celý školní rok může být jednou velkou hrou. Pokud k tomu máte dobře nastavenou třídu a vychováte si ji, tak je celý školní rok jednou velkou radostí. Tak vzhůru za tajemstvím Barona Gerharda.

Celoroční projekt Tajemství Barona Gerharda a jeho psa Áronka

– základní motivace

V obci Klánovice je jen málo dochovaných pověstí, jedna z nich je však známá snad mezi všemi obyvateli Klánovic, a to je pověst o zvonech ze Žáku. Je až neuvěřitelné, že mé jméno je také Žák, a tak se tato pověst přímo nabízela k úvodní motivaci celého projektu. Projekt byl také naplněním osnov prvouky třetí třídy, neboť jejich součástí bylo poznávání svého okolí.

Jak to tedy tenkrát bylo?

Máte-li rádi mystiku starých zaniklých osad a vsí, musíte někdy vyrazit do Klánovic a okolního lesa Vidrholce. V místech, která v dnešních dnech pokrývá nekonečné stromoví, stávalo hned několik středověkých vesniček. Nejvíce se zachovalo ze vsi zvané Žák, která se rozprostírala poblíž dnešní železniční trati. Dodnes zde můžete rozpoznat stěny dřívějších domů, pěkně se zachovala dokonce

i kameny roubená studna. Nepřehlédnutelná je hráz bývalého rybníka, při kterém studna stála. Tento rybník zůstal napuštěn ještě dlouho po zániku vesnice.

V temných zákoutích dnešního lesu Vidrholce se v dávných dobách rozprostírala stará ves Žák. Pánem tohoto panství byl dle pověsti baron Gerhard ze Žáku (pravděpodobně můj předek).

Vesnička to byla pěkná, bílý kostelík se zvoničkou se zrcadlil na hladině velkého rybníka. Místní byli pyšní na své dva velké a cenné zvony, ulité od slavného Bricciuse z Prahy. Jednoho dne však na Prahu vytáhlo cizí vojsko. Nepřátelští vojáci plenili a ničili vše, co jim jen pod ruku přišlo. Lidé z vesnice se polekali a utekli se ukrýt do okolních lesů. Ale co se zvony? Přece jim je tu nenecháme, děla z nich nadělají! Inu rozhodli se baron Gerhard a konšelé zvony vhodit do studny. Jen co tak učinili, už byl slyšet dusot koní nepřátel. Vesnici vypálili, domy pobořili, ale zvony nenašli.

Válka trvala dlouhé týdny, obyvatelé Žáku podléhali zlým nemocem či se raději odstěhovali co nejdále. Po válce se již nikdo nevrátil, vesnici pohltit les a na zvony se zapomnělo. Kde zvony jsou, jsou snad stále na dně studny? Či studna a jiná mystická místa na panství barona Gerharda skrývají jiná tajemství? To se nám, doufám, během tohoto školního roku podaří objasnit.

Fotografie studny ze zaniklé vesnice Žák v Klánovickém lese. Zdroj: <http://www.hrady.cz/?OID=2288>. 16. ledna 2016, 15:47.

Abych přiblížil tuto pověst co nejvíce dětem, přimyslel jsem si osobu barona Gerharda a také jeho bájného psa, který se po Baronovi jmenoval Áron, jelikož baron rád zdůrazňoval svůj šlechtický titul. Tento pes dostal i svou vlastní píseň, která byla pomyslnou hymnou celého projektu. Zde je text autorské písně:

Áronkův song

Když bída vtrhla do kraje a všechno kolem si hraje, já jsem tak sám.

Na svém koberci u krbu já nesmím dělat ostudu, tak vzpomínám.

Nesmím si hrát a skotačit, natož v revíru pytlačit, tak bohužel.

Mám spoustu prima nápadů, nesmím je hodit za hlavu, tak sním svůj sen.

Halelujá, tak sním svůj sen, halelujá, tak sním svůj sen.

Pejsek Áronek nakonec baronu Gerhardovi utekl a my jsme postupně putovali po jeho stopách. Áronka nám symbolizovalo několik originálně vyrobených jezevčků, kteří cestovali s dětmi do různých částí České republiky a světa. Děti si je braly s sebou, pokud někam jely, a fotily se s ním. Áronek se tak ocitl například u babičky v Třeboni, nejdále se s dětmi vypravil do Himalájí. Nakonec jsme museli navýšit počet vyrobených jezevčků a na konci školního roku jsme uspořádali velkou výstavu fotografií dětí. Od Áronka děti získávaly body a za určitý počet bodů obdržely indicie, které je nakonec zavedly až na zámek Sychrov, kde působil jeden z mých známých jako kastelán. Na konci roku jsme za hluboké noci přešli zdi tohoto zámku a v zámecké kapli se setkali s potomkem Barona Gerharda, který nám předal velký poklad v podobě zvonečků s dokončením celé pověsti, která tvrdila, že zvony nakonec vylovil jeden z potomků Barona Gerharda a odvezl je na Sychrov, kde zvoní dodnes. Některé mé děti, dnes jim je již 18 let, stále věří, že to tak bylo.

2.2.2 Netradiční metody a formy práce u mě ve třídě

Jelikož základní škola, na které jsem vyučoval, byla částečně zaměřena na program „Začít spolu“, využíval jsem i já řadu prvků z tohoto programu ve svých hodinách. Děti v mé třídě byly rozdělené do skupinek, které soutěžily proti sobě, ale zároveň jsme měli společný cíl. Skupinky jsem využíval v hodinách při centrech aktivit, která představují základní formu práce v programu „Začít spolu“. Složení skupin jsem v průběhu školního roku neměnil, tento postup se mi osvědčil více, než skupiny měnit, jak jsem si zkusil o rok dříve. Konstantní složení skupin zajišťovalo jejich po všech stránkách lepší výkonnost, práce šla lépe od ruky. Děti si již zvykly na své spolužáky a každý věděl, co má dělat. Tato forma také lépe odpovídala charakteru celého projektu.

Každá skupinka získávala za různé aktivity barevné skleněné kamínky. Na konci měsíce se kamínky spočítaly a vítězná skupina měla možnost vybrat si ze seznamu odměn, které byly předem vyhlášeny a samotnými dětmi vymyšleny. Příklady těchto odměn byly například společná návštěva kina, spaní ve škole, sobotní výlet pro danou skupinku apod. Kamínky všech skupin pak sloužily k získání jednotlivých indicií, které nás dovedly k částem mapky již zmiňovaného Sychrova.

Každý žák měl ve skupince svou roli. Skupinka si zvolila kapitána, pokladníčka, pořádníčka, mluvčího a kronikáře. Kapitán řídil práci skupiny a byl za všechny ostatní členy zodpovědný. Pokud skupina nepracovala podle mých představ, vždy jsem se obracel na něj. Byla to obtížná funkce, ale někteří žáci tuto roli již ve třetí třídě zvládali s neuvěřitelnou grácií. Když měla skupina společnou práci, úlohou kapitána nebylo pracovat přímo na zadaném úkolu, ale rozdělit práci a celou dobu zajišťovat, aby skupina dělala to, co má. Nejlepší kapitán by byl ten, jehož skupina pracovala a on seděl a nic nedělal, ale to se nikdy nestalo. Kronikář vedl kroniku skupiny, děti mu nosily i své zážitky z cest z Áronkem, psal o tom, jak se jim v daném měsíci vedlo, zaznamenával různé postřehy ze života skupinky. Úroveň kronik byla velmi rozdílná. Pokladník měl na starosti evidenci kamínek, zapisoval přírůstky i úbytky. Dával pak kamínky do společné banky, kterou vedl vždy každý

měsíc pokladník z jiné skupinky. Předcházel jsem tím různým nedorozuměním v počtech získaných kamínek a zároveň učil děti jednoduchému účetnictví a pořádku. Pořádníček se staral o pořádek jako takový kolem své skupiny. Dále měl na starosti, aby měl každý připraveny příslušné pomůcky na hodinu. Pokud někdo neměl nějaký domácí úkol či pomůcku, hlásil to pořádníčkovi. Ten mu tuto skutečnost buď sám nebo prostřednictvím mluvčího začátku hodiny nebo ještě o přestávce ohlásil a já jsem tak případné nedostatky mohl nahradit vlastními pomůckami. Posledním členem skupiny byl mluvčí. Ten měl za úkol komunikovat se mnou při jakýchkoli problémech či žádostech skupiny.

Každý měsíc probíhaly ve skupině nové volby jednotlivých funkcí. Některé skupiny volily do určitých funkcí stále stejné žáky, u jiných skupin se funkce měnily. U všech voleb jsem musel být přítomen já. Během volby probíhala diskuze a poslouchal jsem přání dětí. Někdy jsem musel zasáhnout a vyměnit některé funkce. Ve výjimečných případech jsem byl dokonce nucen přesunout některé děti do jiné skupiny, zejména bylo-li složení některé ze skupinek příliš nevyvážené, či pokud v ní vznikl trvalejší osobní konflikt. Případný přesun se nikdy neobešel bez velkých emocí. Děti často měly svou skupinu velmi rády a nedaly na ni dopustit. Přesun ze skupiny do skupiny musely vždy schválit obě děti, kterých se to týkalo. I přes nepřehlédnutelnou rivalitu mezi jednotlivými skupinami však celá třída dle mého názoru tvořila skvělý kolektiv. V této souvislosti jsem měl i zpětnou vazbu od pedagogů druhého stupně a dále vidím, jak se žáci z mé bývalé třídy dodnes scházejí.

Poslední věcí, která byla neobvyklá a týkala se práce skupiny, a ke které jsem dospěl až později, byl tzv. systém handicapů. Jak to v životě bývá, některá skupina byla schopnější, některá méně. Mým úkolem bylo, aby každá skupina měla šanci vyhrát měsíční soutěž a získat tak odměnu pro skupinu. Vytvořil jsem proto systém, který velmi dobře funguje v golfu či v dostihovém sportu. Když nějaká skupina vyhrála v daném měsíci, nezískala do dalšího měsíce žádný bonus. Druhá skupina obdržela 5 kamínek, třetí 10, čtvrtá 15 a poslední 20. Skupiny tak měly na počátku měsíce určitý náskok či handicap. Pochopitelně je naprosto nezbytné dětem předem

tento systém velmi pečlivě vysvětlit a svou osobností prosadit, aby se nestal kontraproduktivním. Mně se tento systém skvěle osvědčil. Děti z úspěšnějších skupin se pak předháněly, na jaké místo jsou schopny se dostat i přes takový a takový handicap. I já jsem to samozřejmě velmi oceňoval, že třeba skupina B se dostala na druhé místo i přes vysoký handicap.

Handicapy se velice osvědčily, a tak postupně prostoupily i na individuální úroveň. Předem bych chtěl poznamenat, že na naší škole bylo až do třetího ročníku praktikováno slovní hodnocení (příklady mých závěrečných slovních hodnocení naleznete v příloze č. 4). Slovně jsem hodnotil i většinu písemných prací, i když jsem si vypomáhal také číslem vyjadřujícím počet chyb v práci. Zlepšování či zhoršování jednotlivých dětí tak bylo dobře patrné jak pro mě, tak pro děti samotné a jejich rodiče. Přesto jsem v některých případech používal právě zmíněné handicapy. Pro děti, které měly práce trvale bez chyb nebo jen s několika málo drobnými nedostatky, jsem připravoval různé překážky (handicapy), které pak musely překonávat. Pozoruhodné na tomto systému bylo to, že i když jsme ve čtvrté třídě přešli na známkování, handicapy děti nechtěly odstraňovat, a to ani v případě, že jim zhoršovaly známky. Poněkud složitější situace byla s rodiči, ale i ti nakonec systém handicapů přijali s vysvětlením, že není důležitá známka, ale to, co se jejich potomek naučí. Handicap měl vést dítě k co nejlepším výsledkům a ke zlepšování se, k práci na sobě. Bez systému handicapů by někteří žáci uspokojení jedničkou setrvali na jednom místě.

Typickým příkladem využití handicapů byla matematická rozcvička, kdy děti měly co nejrychleji z paměti počítat různé příklady. Slabší žáci mohli například počítat jen každý druhý příklad, ti nejlepší museli naopak ještě ke každému výsledku přičíst číslo 13. Je pravda, že na vysvědčení jsem pak děti s velkými handicapy stejně ohodnotil jedničkami, přestože jejich studijní průměr odpovídal horšímu výsledku. Znalostmi a dovednostmi vysoce jedničku převyšovaly. Žáci přitom tento typ hodnocení vůbec nevnímali jako nespravedlivý. Děti totiž moc dobře vědí po půl roce, jak na tom jsou, co mají zlepšovat a co jim jde samo, a stejně tak dobře jsou si

vědomy i toho, jak na tom jsou ostatní. Když přesvědčíte prvního, aby si handicap vzal, ostatní to nenechá klidnými. Soutěživost je přirozeným motorem většiny z nás.

Závěrem tohoto tématu bych chtěl ještě vyzdvihnout, že jsem v případě individuálních handicapů nikdy žádného ze svých žáků do handicapu nenutil. Některé děti handicap neakceptovaly, i když jsem jim jej doporučoval. Příčinou byla skutečnost, že pro ně (a možná někdy i pro rodiče) dobré známky ve vyšších třídách znamenaly více, než pocit zdolání další překážky, a to je nutné respektovat.

Ve třídě pak paralelně probíhala individuální hra, která byla inspirována známou hrou Jaroslava Foglara – Bobříci. Každý žák mohl získat celkem osm Bobříků. Pravidla lovení bobříků naleznete v příloze č. 5. Tato hra má za cíl zejména osobnostní rozvoj každého dítěte v celostním chápání. Zde se mohl každý žák rozvíjet individuálně ve věcech, které ne vždy úplně souvisely se školní látkou. Účast v této hře nebyla určitě stoprocentní. Většinou žáci, kteří ne úplně zvládali učivo, se hry účastnili sporadicky. Plnění bobříků totiž vyžadovalo další energii, kterou jsem „slabším“ žákům doporučoval využít jiným způsobem, ale nebylo to vždy pravidlem. Každopádně byla hra dobrovolná a splnění bobříka mohli dosvědčit i dva svědci z řad dětí. Bobřík se pak uděloval před třídou a měl svou velkou vážnost.

Za co bylo možné kamínky získat a ztratit? Každé ráno probíhala ve třídě tzv. ranní soutěž. Většinou byla určená pro skupinku, ale někdy i pro jednotlivce. Vždy se ale výsledky jednotlivců započítávaly do výsledků skupinky. Děti se tak nikdy nesnažily jen kvůli sobě, ale zároveň svou snahou pomáhaly společnému cíli. Tento způsob motivace se mi velmi osvědčil. Skupina totiž zpravidla donutila i toho největšího lenocha k maximálnímu výkonu. Ranní soutěž se většinou týkala probírané látky (například: napište jako skupina co nejvíce příbuzných slov ke slovu bydlet nebo vypočtete jako skupina co nejvíce přiložených příkladů). Touto formou krásně rozvíjíme schopnost spolupráce. Skupina, která si neuměla rozdělit práci, zákonitě prohrávala.

Kamínky děti dostávaly i za individuální práci v hodině, za aktivitu, za práce spojené se třídou, ale vždy do společné skupinové kasy.

Další možností získat kamínky byla tzv. aktualita. Aktuality byly individuální prezentace (v některých případech se na prezentaci jedné aktuality domluvili i dva spolužáci) o jakékoli věci, která dítě zaujala, až po preferovaná témata k právě probíhající výuce. Bylo pravidlem, že se aktuality nesměly číst. Byly přednášeny dětským jazykem a mohly a postupem času i často byly doprovázeny prezentací v PowerPointu. Aktuality se staly mezi žáky natolik populární, že jsem byl nakonec nucen zavést pravidlo délky a četnosti aktualit. Na závěr „aktualitového šílenství“ jsme uspořádali celoškolskou vědeckou konferenci na dvě vybraná témata. Na konferenci jsme pozvali odborníky z vybraných oborů a v místním kulturním centru pak proběhla dětská vědecká konference, která se od té doby pořádá v Klánovicích každoročně.

Ztratit kamínek bylo možné za špatné chování či neplnění povinností, a to jak v rámci skupiny, tak na individuální bázi. Například pokud nějaký žák vyrušoval, choval se hrubě ke spolužákovi, nenosil domácí úkoly apod., ale tyto prohřešky nepřesáhly určitou hranici, potrestal jsem ho pouze odejmutím kamínků ve skupině. Z osobních trestů si někteří žáci již po určité době nic nedělají, ale skupina jim, v případě, je-li dobře motivovaná, nedovolí opakovat neustálé prohřešky. Musím podotknout, že se mi tento postup velmi osvědčil. Odebrání kamínku představovalo pro každého z žáků největší trest.

Další méně tradiční formou práce s dětskou motivací, která mi velmi dobře fungovala ve třídě, byly tzv. bláznivé dny. Byly to dny, kdy jsme se zdánlivě vůbec nevěnovali učivu, ale hráli jsme si. Seznam bláznivých dnů v tomto ročníku naleznete v příloze č. 6. Tato příloha obsahuje také přípravu na jeden z těchto bláznivých dnů. Jednalo se spíše o hru, ale také o osobnostní výchovu, jejímž cílem bylo stmelení kolektivu. Legrace a celkově humor byl jednou z mých hlavních priorit, které jsem se ve škole snažil podporovat. Nebojte se humoru obětovat i celé hodiny. Využijte každé příležitosti, kterou Vám nabízejí sami žáci. I když musíte umět humor v některých případech i zastavit, spíše se snažte ho využít a udělejte pro žáky školu co nejvíce zábavnou. Když totiž budou do školy děti chodit rády, protože je tam legrace a zábava, naučí se tam možná více, než když je zahltné suchým a nudným učivem.

2.2.3 Jak se u nás ve třídě řešily kázeňské problémy?

Asi nenapíši nic objeveného, když se jen zmíním o tom, že jsme si jako třída vždy společně tvořili pravidla chování. Tato pravidla museli dodržovat nejen žáci, ale i já. Podle pedagogické teorie by pravidla měla být spíše pozitivního charakteru a měla by se na nich shodnout celá třída. Příkladem nesprávného pravidla je podle mnohých autorů třeba pravidlo „Nepereme se“. Obsahuje totiž zápor „NE“, který vlastně dítěti neříká, jak se má chovat, ale to, jak se chovat nemá. Jsem upřímně toho názoru, že tyto detaily nejsou ve výchově rozhodující. Pro obě mé třídy nakonec platilo po dlouhých diskuzích pouze jediné pravidlo: „Chováme se k sobě slušně“. V něm je obsaženo vše, co potřebujeme nejen ve třídě, ale i v celé lidské společnosti. Dále jsme se řídili několika dalšími drobnými pravidly, která se však týkala jasných situací, například kdy a kde mohou hrát chlapci o přestávce fotbal nebo za jakých podmínek je možné jít na přestávku ven.

Další pravidlo, které bych zde chtěl zmínit, prakticky jen dávalo návod k tomu, jak naplňovat základní pravidlo „Chováme se k sobě slušně“. Obsahem tohoto pravidla byl jednoduchý návod na to, jak zvládnout situaci, která mi je nepříjemná, a jak mám řešit konflikt tak, aby nedošlo k násilí. V naší třídě platilo, že „žalovat“ se smělo jen ve dvou situacích:

1. Když Vám nebo někomu někdo ubližoval.
2. Když Vám nebo někomu jinému někdo bral věci.

Platil také návod, jak se této situaci vyhnout:

1. Řekni tomu, kdo Ti ubližuje, že je ti to nepříjemné, ať to nedělá.
2. Pokud Ti to dotyčný dělá i přes upozornění stále, jdi za panem učitelem.

Pokud žák přijde s takovou výtkou, je nutné problém ihned nebo při nejbližší příležitosti řešit. Často jsem si projednávání takových prohřešků nechával i

do hodiny a řešil vše přímo před třídou. Nechal jsem obě strany promluvit a v drtivé většině případů se buď stěžovatel nechoval podle návodu, nebo jeho stížnost byla oprávněná. Když jsem se zeptal dětí, jak měl postižený reagovat, brzy pochopily, že mají zopakovat jednoduchý návod, nebo jsme agresorovi společně připomenuli jediné velké pravidlo naší třídy „Chováme se k sobě slušně“. Po asi roční intenzivní práci na tomto systému se nakonec konflikty tohoto typu mezi dětmi omezily na minimum. Děti dokázaly jasně říct, co je jim nepříjemné, uměly vyjádřit důrazně své pocity a konfliktům tak účinně předcházet.

Když jsem byl svědkem takové situace, kdy dítě vyjádřilo své negativní pocity, často jsem to jako příklad vyzdvihoval před všemi dětmi. Naopak, když jsem se stal svědkem fyzického konfliktu svých žáků, ihned jsme situaci rozebrali a pokárání byli oba zúčastnění, jelikož ten, který konflikt začal, je jasným viníkem, a ten, který se přidal, se pak nechoval podle výše zmíněných pravidel. Nezažil jsem ve třídě fyzický konflikt, kdy jedno dítě mlátí do druhého, který mu opakuje „Nedělej to, je mi to nepříjemné“. Pracujete-li trvale s dětmi na základní úctě k pocitům druhých, tedy „Chováte se k sobě slušně“, věřte, že to přináší své ovoce.

Jsem si vědom toho, že na prvním stupni to jde snáze, než na druhém, jelikož jste s dětmi v kontaktu již od první třídy a více je můžete formovat. Jste často s dětmi i o přestávce, což také samo o sobě do značné míry vede k předcházení konfliktům. Myslím si, že mít úctu k pocitům druhého člověka znamená více, než vědět, jaké je například hlavní město Brazílie, či jaké „i“ se píše ve slově „bydlet“. Proto se nebojte někdy upřednostňovat tento úkol před úkoly vyučujícími. Pokud se dítě ve své třídě necítí bezpečně a v pohodě, nic ho nebude bavit ani těšit. Takže se ani ničemu nenaučí.

Netvrdím, že se ze všech mých žáků staly na základě výše zmíněných opatření vzorné děti a že vše vždy probíhalo bez konfliktů, ale myslím, že tato jednoduchá opatření, na jejichž plnění jsem důsledně trval i ve chvílích, kdy se to zrovna nehodilo, výrazně přispěla k dobrému klimatu u mě ve třídě.

Závěr

Co dodat závěrem, snad jen pár drobných postřehů, které jsem za svou relativně dlouhou pedagogickou praxi nasbíral. V celé práci jsem se Vám snažil zprostředkovat vlastní představu dobré školy a kvalitního vyučování, nastítnit, jakým způsobem jsem své představy realizoval a jak se mi to více či méně úspěšně dařilo. Jeden můj kamarád ze školy mi jednou svěřil hříšnou myšlenku, a sice že pedagogika je víkendový kurz. Já si to po letech strávených za školní katedrou myslím také. Pedagogika je víkendový kurz, poté však v praxi trvá minimálně deset let, než jej pochopíte a dokážete ho naplňovat.

Než pochopíte a uvědomíte si, že každé dítě musíte milovat takové, jaké je, že vřelé slovo platí vždy více než pokárání. Že ale nelze fungovat ve společnosti bez dodržování elementárních pravidel, která je nezbytné důsledně dodržovat. A to je vlastně vše. Když se naučíte tyto zásady aplikovat, máte vyhráno. Za tím vším jsou ale skryty roky dřiny a především, což je dle mého názoru rozhodující, osobnost učitele. Musíte hlavně věřit v sebe sama, nesmíte se nikdy povyšovat nad děti, nebát se si ze sebe udělat legraci a nebrat se příliš vážně. Nebojte se také přiznat vlastní chyby. Nesmírně důležité je také to, aby pro Vás platila stejná pravidla, jako pro děti. Velmi špatným příkladem je učitel, který nepřezutý hlídá děti, aby byly přezuté. Práce s dětmi je velmi náročná a vyžaduje od pedagoga řadu dobrých vlastností, které v různých soukromých firmách platí zlatem. Kdo však někdy propadl práci s dětmi, ví, že nikdo nám nezaplatí více, než radost v dětských očích a dětský smích.

Cílem této práce nebylo a ani nesmí být poučovat, jak se to má dělat. Práce je pouze pokusem o pomoc tápajícím učitelům, snahou poskytnout jim rady a nápady, které se mi v praxi osvědčily. Určitě si nemyslím, že má cesta je jediná správná, a jak jsem již psal, viděl jsem mnoho učitelů s úplně jiným přístupem, a byl jsem až překvapen, jak dělají svou práci dobře. Můj přístup je však takovýto, jelikož jsem to já – což je také poslední z mých doporučení. Musíte svému učení věřit. Nenechte se strhnout různými módními trendy. Základ musí vycházet od Vás,

dělejte vše tak, jak cítíte, že je to správné, jelikož když budete někoho slepě kopírovat, brzy se pozná, že to nejste vy a děti Vám to nebudou věřit.

V současné době působím jako ředitel mateřské školy a jestli existuje něco, co se snažím vštěpovat svým zaměstnancům, je to skutečnost, aby byli sami sebou. Snažím se je co nejméně svazovat, každý má svůj styl, svou osobnost, a pokud ctí základní filozofii, kterou jsem rozvedl výše, nechť ji rozvíjí u svých dětí po svém. Takže mějte děti rádi takové, jaké jsou, dopřejte jim mnohonásobně více pohlázení než pokárání, dbejte na důsledné dodržování dohodnutých pravidel a sami se jimi řiďte, a hurá do víru dětských úsměvů. A nezapomeňte na humor, o ten tady jde především.

Pokud se Vás tato práce alespoň trochu dotkla, doporučil bych Vám dvě klíčové knihy, které jsem za svou pedagogickou praxi objevil. Zejména se jedná o knihu Tomáše Kotena „Škola? V pohodě!“, která mi ukázala, že mou cestou se nedávám jen já, a dále „Nápadník pro rozvoj klíčových kompetencí ve výuce“ od kolektivu autorů v čele s Barborou Čechovou. Dále mě také velmi ovlivnilo několik kurzů programu „Začít spolu“ a „Kritické myšlení“. Spoustu nápadů a námětů jsem implementoval do své výuky. Největším učitelem „mé“ pedagogiky byl ale určitě můj táta a jeho skvělé tábory, které jsem s ním celé své dětství prožíval. Děkuji.

Seznam použitých zdrojů

- ČÁP, Jan. Psychologie pro učitele. Praha: SPN, 1980. ISBN 14-225-87.
- ČECHOVÁ, Barbora a kol. Nápadník pro rozvoj klíčových kompetencí ve výuce. Praha: www.scio.cz, 2006. ISBN 80-86910-53-9.
- ČEJKOVÁ, Ingrid. Nuda ve škole. In: Studia paedagogica, roč. 19, č. 3, rok 2014, s. 156–170. ISSN 1803-7437.
- FOGLAR, Jaroslav. Zápisník třinácti bobříků. Praha: Ostrov 2007. ISBN 978-80-86289-53-3.
- HARTL, Pavel, HARTLOVÁ, Helena. Psychologický slovník. Praha: Portál 2000. ISBN 80-7178-303-X.
- HOUŠKA, Tomáš. Škola hrou. Praha: Tomáš Houška, 1991. ISBN 80-900704-7-7.
- HRABAL, Vladimír, MAN, František, PAVELKOVÁ, Isabella. Psychologické otázky motivace ve škole. Praha: SPN, 1984. ISBN 80-04-23487-9.
- KOŘÍNEK, Miroslav. Didaktika základní školy: celostátní vysokoškolská učebnice pro pedagogické fakulty. Praha: SPN, 1984. ISBN 14-296-87.
- KOTEN, Tomáš. Škola? V pohodě! Metody, hry a formy práce pro realizaci učiva, pro dosažení očekávaných výstupů a rozvoj klíčových kompetencí. Most: Nakladatelství Hněvín, 2006. ISBN 80-86654-18-4.
- KŘEMÉNKOVÁ, Lucie. Pracovní spokojenost učitelů a související determinanty. Disertační práce, Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, Olomouc 2010.
- KŘIVOHLAVÝ, Jaro. Jak neztratit nadšení. Praha: Grada, 1998. ISBN 80-7169-551-3.
- KŘÍŽOVÁ, Kateřina. Motivace k učitelské profesi. Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Praha 2012.
- LEVI, Vladimír. Umění jednat s lidmi. Praha: Mladá fronta, 1985. ISBN 23-020-85.
- NAKONEČNÝ, Milan. Motivace lidského chování. Praha: Academie 1996. ISBN 80-200-0592-7.

PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška, MAREŠ, Jiří. Pedagogický slovník. Praha: Portál 2009. ISBN 978-80-7367-647-6

SOCHOROVÁ, Libuše. Didaktická hra a její význam ve vyučování. [online]. [Cit. 2016-02-02] Dostupné z <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/13271/DIDAKTICKA-HRA-A-JEJI-VYZNAM-VE-VYUCOVANI.html/>.

ŠEĐOVÁ, Klára, ŠVAŘÍČEK, Roman, ŠALAMOUNOVÁ, Zuzana. Komunikace ve školní třídě. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0085-7.

TUČEK, Milan. Prestiž povolání, tisková zpráva CVVM [online]. [Cit. 2016-02-02] Dostupné z http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3898/f3/101176_s_eu110725.pdf.

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Domácí úkol pro rodiče

Příloha č. 2 – Sebehodnotící list

Příloha č. 3 – Týdenní plán

Příloha č. 4 – Závěrečná slovní hodnocení

Příloha č. 5 – Pravidla lovení „Bobříků“

Příloha č. 6 – Seznam bláznivých dnů s příkladem přípravy

Příloha č. 1 – Domácí úkol pro rodiče

Domácí úkol pro rodiče na měsíc březen

Předem nového domácího úkolu se omlouvám, za obtížnost toho předešlého. To není samozřejmě účelem domácích úkolů. Někteří zdatní luštitelé Sudoku by se mnou asi nesouhlasili, ale pro mnohé to byl velmi těžký oříšek. Přesto bych chtěl poděkovat všem, kdo projevili jen minimální snahu a odevzdali třeba i nevyluštěnou Sudoku. Ne každý všechno umí a myslím, že jste tím byli velmi dobrým příkladem pro Vaše děti. Opravdu to zaslouží obdiv.

Vyluštění minulého úkolu je, myslím, protentokrát zbytečné, jelikož jste mi všichni odevzdali originální mřížky. Pokud by ho přeci jen někdo chtěl, není problém ho na požádání poslat. Úkol na tento měsíc je o poznání jednodušší. Jedná se o přesmyčky. V každém slovním spojení je ukryt jeden světový stát. Všechna písmena se musí použít a nesmí se žádné použít dvakrát, pokud tam dvakrát není napsáno.

Př: SPLAŠ KONĚ- ŠPANĚLSKO

1. KOUSAL HRB
2. TRIK A SAKO
3. JILM A ESA
4. NEZNATI Á
5. SPOJ OKNA
6. DOHRA SNU
7. MARKU NE
8. KUR OTCE
9. I STO KUN
10. ZIMNÍ NOE
11. ON SRKÁ JOD

Příloha č. 2 – Sebehodnotící list

Sebehodnocení – 1. pololetí

Vážení rodiče a děti!

Rád bych poprosil o vyjádření rodičů k sebehodnocení Vašeho dítěte. Popřípadě žádám, abyste napsali jakékoli připomínky k mé práci či k práci ostatních učitelů i školy jako takové. Můžete napsat své nápady, jak situaci zlepšit. Zkrátka můžete napsat cokoli. Závěrem bych chtěl poprosit děti, aby sebehodnocení napsaly samy, aby nepoužívaly čísla, ale psaly sebehodnocení vlastními slovy. I ony se mohou společně s Vámi podílet na připomínkách k mé práci či k práci naší školy. Děkuji
Matěj Žák

Vaše poznámky:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

	sebehodnocení
Shoda podmětu s přísudkem	
Vyjmenovaná slova	
Dělení velkých čísel	
Sčítání a odčítání všech přirozených čísel	
Násobení velkých čísel	
Geometrie	
Vlastivěda- Česká republika	
Moje chování	
Spolupráce ve skupinách a aktuality	
Snaha a píle	

Podpis.....

Příloha č. 3 – Týdenní plán

Týdenní plán od 20. do 24. června 2011

Český jazyk

- Dokončení učebnice i pracovního sešitu

Čtení

- Čtení s porozuměním

Matematika

- Pracovní sešit 3 str. 44–47

Prvouka

- Opakování

Domácí úkoly:

Pondělí	Matematika	Pracovní sešit 3 str. 46 cv. 1,3 a str. 47 cv. 2
Úterý	Český jazyk	Pracovní sešit str. 40
Středa	VV	Nakresli, co Tě nejvíce zaujalo při návštěvě Národního muzea
Čtvrtek	Báseň	Naučte se zpaměti báseň Jaromíra Nohavici: <u>Co děláme o přestávce?</u> Co děláme o přestávce? hrajeme si na hlodavce. Hlody, hlody do svačiny, nacpeme se vitamíny. Co děláme po přestávce? Hrajeme si na zvědavce. Zvěda, zvěda, zvědaví, čtení, psaní, počítání nacpeme si do hlavy.

Informace pro rodiče a děti:

1. V úterý 21. června jdeme do Národního muzea, sraz je v 8:00 před školou. Předpokládaný návrat bude asi ve 13 hodin.
2. V úterý v 18 hodin proběhne slavnostní premiéra divadelní hry Dlouhý, Široký a Bystrozraký, ve které vystupují děti z dramatického kroužku, který je tvořen zejména z dětí druhých tříd. Pokud má někdo zájem se na toto dětské divadlo podívat, všichni herci i režisér Matěj Žák mu předem děkují.
3. Rádi bychom poděkovali panu XY za pomoc při převozu zavazadel na školu a ze školy v přírodě.
4. Rádi bychom poděkovali jednomu drobnému a jednomu generálnímu sponzorovi v projektu interaktivní tabule. Interaktivní tabule je již na dobré cestě, ale náš generální sponzor Vás přesto prosí, pokud by se našli ještě nějakí drobní dárci, bude jeho zátěž o to menší.
5. Na závěr roku se ještě sluší poděkovat manželům XY za neskutečnou celoroční pomoc.
6. Domácí úkol pro děti: Nakreslete Váš největší zážitek ze školy v přírodě. U dětí, které tam nebyly, stačí jakýkoli obrázek.
7. Domácí úkol pro rodiče: Poznejte nohy svého dítěte (naleznete na webových stránkách třídy).

Příloha č. 4 – Závěrečná slovní hodnocení

Milá Kačenko,

je za námi další školní rok a před prázdninami je mou milou povinností zhodnotit Tvou školní práci. Pokud bych měl začít pochvalou, tak musím jednoznačně zmínit Tvou vytrvalou snahu, kterou přímo oplýváš. Nakonec to je vlastně na celé škole to nejdůležitější, jelikož bez snahy nikdy nic nepůjde. Takže i když Ti něco nejde a snažíš se to změnit, je to vlastně velmi pozitivní.

Další pochvalu si jistě zasloužíš za stále se zlepšující čtení. Pokud to takhle půjde dál, tak už brzy Ti neodolá ani ta nejtlustší knížka. V pravopise se občas dopouštíš drobných chyb, které jsou však podle mého názoru někdy způsobené nepochopením smyslu věty. Ve slozích dokážeš moc hezky uplatnit svou fantazii.

V matematice míváš občas problémy s pochopením nové látky, ale právě díky Tvé snaze a domácí píli vždy vše brzy doženeš. V rychlosti počítání patříš k lepšímu průměru třídy a to je, myslím, naprosto dostačující.

Prvouka Tě v tomto pololetí poučila o tom, jak se zachovat v případě nějakého úrazu, jak funguje lidské tělo, dostala jsi mnoho informací o vodě a jejích zákonitostech v přírodě. Vše dokážeš doprovodit neskutečně krásnými aktualitami, ve kterých se řadíš v pomyslném řebříčku v naší třídě až na samý vrchol, a to jak v kvantitě, tak v kvalitě. O to překvapivější je, že v poznávání květin, stromů a ptáků nejsou Tvé výsledky nikterak přesvědčivé.

Výchovné předměty patří, myslím, u Tebe k oblíbenějším. Moc hezky a ráda zpíváš, pohyb je běžnou součástí Tvého života a i když Tvé výtvarné práce nepatří k nejlepším, je na nich vidět tvůrčí přístup.

Na závěr bych Ti chtěl ještě jednou poděkovat za příkladnou snahu, kterou strháváš i ostatní spolužáky. Výjimečná jsi také v touze pomáhat druhým, což Ti činí velké potěšení. To je dar, který nemá každý člověk. Jsem šťastný, že můžu mít takovou skvělou holčičku ve třídě. Užívej si prázdninových dní a v září se na Tebe opět těším s úsměvem na tváři, který vždy tak rozsvítí Tvoji tvář.

Tvůj pan učitel Matěj Žák.

Milý Hugo,

letní prázdniny jsou za dveřmi a tak mně nezbývá, než zhodnotit Tě naposledy jako druháka. Na úvod bych Tě rád pochválil, že Tvůj motor se pomalu ale jistě začíná rozbíhat a já pevně věřím, že v příštím roce již pojede na plné obrátky. Posun vpřed byl v tomto pololetí více než patrný a já konečně můžu s klidným srdcem napsat, že Hugo je připraven stát se skvělým třetákem. Pokud zachováš dosavadní trend, není se čeho bát.

Ve čtení pravidelně zaznamenáváš mírný pokrok a to je, myslím, to nejpodstatnější. Čti, čti a zase jen čti. Jiná rada neexistuje. Cesta je ještě poměrně dlouhá. Pravopisná cvičení se bez chybiček zatím neobejdou, ale možná je to způsobeno i Tvým poměrně pomalým tempem psaní. Nevím, zda hledáš v hlavě tvary písmen, nebo přesnou písemnou skladbu slova, jelikož Tvé písmo je drobné a nezdržuješ se ani přílišným vykreslováním. Celkově slabší písemný projev se u Tebe projevuje zejména ve slohových pracích, kde napsat řádek je pro Tebe tak obtížné, jako pro šneka přejít bez úrazu frekventovanou ulici. Fantazie Ti však nechybí, a pokud máš vyprávět příběhy ústně, nepůsobí Ti to sebemenší potíže.

Matematika Ti nikdy nedělala větší problémy, a když se k tomu přidalo i zrychlené tempo, není důvod, abych Tě za ni nepochválil. Kde se Tvé celkové zrychlení projevuje spíše negativně, je počítání na rychlost, kde se Ti začínají objevovat i chyby, které jsi dříve nemíval. To tak v životě bývá, že i zdánlivé zlepšení se na některých věcech projeví naopak. S tím si ale nelámej hlavu.

Při hodinách prvouky ses dozvěděl, jaký užitek má voda na planetě Zemi, jak s ní hospodařit a co se s ní děje než připutuje k nám domů a odteče od nás. Poznal jsi něco více o zákonitostech a složení lidského těla a v neposlední řadě sis vyzkoušel jak, se zachovat v případě zranění cizí osoby či kamaráda. Pochvalu jistě zasloužíš i za své aktuality, jejichž kvantita i kvalita byla přiměřená Tvým schopnostem. Při poznávání květin, stromů a ptáků byly Tvé výsledky spíše podprůměrné, naopak v určování digitálních i ručičkových hodin ses vyznamenal.

Ve výchovných předmětech zatím nepozoruji u Tebe nějaký výrazný talent na některý z nich, ale určitě je důležité napsat, že Tvá snaha je příkladná. Kdybych

měl přeci jen napsat, kde bys mohl svůj talent rozvíjet, tak je to jednoznačně výchova tělesná. Myslím, že určité druhy sportů by Ti díky Tvé zarputilosti mohly sedět.

Na závěr bych Ti chtěl popřát krásné prožití letních prázdnin a vyjádřit přání, aby ses nám vrátil opět minimálně ve stejné formě, s jakou jsi zakončil druhý ročník. Mám z Tebe upřímnou radost. Pokládám Tě za kluka, který zaznamenal za poslední půlrok jeden z největších pokroků v celé třídě. Máš ohromný smysl pro humor, který oceňují i mnohá děvčata, ale občas míváš tendenci se urážet. Neboj se udělat si i legraci ze sebe samého, pak Tě nerozhodí žádný útok ze zálohy. Jsi fajn kluk a zůstaň svůj. Takového Tě máme všichni rádi.

Mnoho štěstí do dalších školních let Ti přeje Tvůj pan učitel Matěj Žák.

Příloha č. 5 – Pravidla lovení „Bobříků“

Pravidla lovení „Bobříků“

1. Bobřík mlčení

- Stříbrného Bobříka získáte, pokud od příchodu do školy až do oběda nepromluvíte ani nevydáte žádný zvuk. Dovoleno je pouze zakuckání.
- Zlatého Bobříka získáte, pokud na škole v přírodě dokážete vydržet mlčet 24 hodin a nebo třikrát zvládnete Bobříka stříbrného.

2. Bobřík dobrých skutků

- Stříbrného Bobříka získáte za 25 dobrých skutků.
- Zlatého Bobříka za 50 dobrých skutků.

3. Bobřík zručnosti

- Stříbrný Bobřík zručnosti se uděluje za zvládnutí šesti uzlů (volné poutko, osmička, ambulanční, dračí smyčka, lodní a liščí) v časovém limitu 45 s. Úkolem je všechny uzle uvázat a znovu rozvázat mimo posledního uzlu. Uzly lze vázat v jakémkoli pořadí.
- Zlatý Bobřík se uděluje za zvládnutí těchto šesti uzlů v limitu 25 s.

4. Bobřík odvahy

- Stříbrný Bobřík se může získat pouze na škole v přírodě úspěšným absolvováním noční bojovky. Tuto bojovku lze absolvovat pouze sám s baterkou.
- Zlatý Bobřík bez baterky.

5. Bobřík přírody

- Stříbrného Bobříka lze získat, pokud během 45 minut napíšete na papír 70 bylin, keřů nebo stromů, které můžeme najít na území České republiky.
- Zlatého Bobříka lze získat za 100 bylin, keřů a stromů.

6. Bobřík mrštnosti a síly

- Stříbrného Bobříka lze získat po úspěšném absolvování všech disciplín. Chlapci 50 m za 8,5 s, dívky za 9 s; skok vysoký pro chlapce i dívky 100 cm a skok daleký 340 cm; pro chlapce vyšplhat do tří čtvrtin tyče, pro dívky do půlky.

- Zlatého Bobříka lze získat s těmito výkony: Chlapci – běh na 50 m za 8 s; skok vysoký 110 cm; skok daleký 360 cm a vyšplhat až nahoru. Dívky – běh 8,8 s a ostatní jako chlapci mimo vyšplhání jen do tří čtvrtin tyče.

7. Bobřík znalostí

- Stříbrného Bobříka lze získat pouze po úspěšném absolvování testu všeobecných znalostí, který je tvořen 30 otázkami. V testu je možné udělat dvě chyby.
- Zlatého Bobříka lze získat po testu skládajícího se z 25 všeobecných otázek a 25 otázek z učiva zeměpisu, dějepisu a přírodopisu. V testu je možné udělat také dvě chyby.

8. Bobřík ušlechtilosti

- Tento Bobřík je pouze zlatý, lze ho získat, ale i ztratit. Získat ho lze, pokud se budeme chovat čestně, nebudeme mluvit sprostě, budeme pomáhat slabším a dlouhodobě budeme konat dobro. Pokud někdo Bobříka získá, lze o něj i přijít v případě opačného chování.

Příloha č. 6 – Seznam bláznivých dnů s příkladem přípravy

Bláznivé dny

Říjen.....	den dvojic
Listopad.....	den etikety
Prosinec.....	den ticha
Leden.....	den jedné ponožky
Únor.....	den masek
Březen.....	pyžamový den
Duben.....	den bez očí
Květen.....	den pozpátku

Příklad přípravy na bláznivý den

Den bez očí

- 1) Udělejte dvojice, ale přemýšlejte u toho. Není dobré být kluk s holkou, i na záchod slepý musí.
- 2) První z Vás si zaváže oči a první hodina proběhne naprosto tradičně. Váš kamarád Vám přečte Vaši knížku, Vy si vyberete, co chcete napsat a Váš kamarád Vám to napíše do sešitu. Ostatní už se řídí sluchem. Zaspíváme si vyjmenovaná slova a následuje diktát, který píše Váš kamarád. Vy mu říkáte i, y, takže hodnocení bude Vaše.
- 3) Druhá hodina je angličtina, to si vyřídíte, jak chcete, každopádně je den bez očí a Vy si nesmíte sundat šátek. Pokud máte dvojici ve druhé skupině, musíte ho tam odvést a zas si pro něj přijít. Vaše chyba.

- 4) Následuje velká přestávka, tentokrát jako na potvoru jdeme určitě ven. Každý si vezme svačinu, pořádně se obleče a sraz je venku. Všichni. Nezapomeňte, jeden z Vás je stále slepý.
- 5) Po velké přestávce je matematika, v půlce hodiny se Vaše role otočí, tak si užijte poslední chvíle Vaší slepoty. V hodině se řiďte pokyny učitele. Matematické pexeso, čtveřice, proti sobě dvanáct kartiček. Jen slepý hádá, vidící otáčí.
- 6) V půlce hodiny se role otočí, sundejte šátek a zavažte ho pořádně. Hra se otáčí. Když bude čas had, hodnocení dostává ten slepý.
- 7) Předposlední hodina výtvarná výchova, slepý maluje obrázek na libovolné téma, výstava a hodnocení slepých obrázků. Ostatní vidoucí hodnotí.
- 8) Poslední hodina, jdeme ven na procházku. Krátká procházka do lesa... soutěž číslovka. Návrat domů a povídání o pocitech.